

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/rys-historyczny/po-1991/24103,Kosciol-Grecko-katolicki-Strazy-Granicznej.html>
2024-07-16, 19:38

Kościół Greckokatolicki Straży Granicznej

Geneza powstania Kościoła Greckokatolickiego

Kościół Greckokatolicki swoimi korzeniami sięga do Kościoła Powszechnego przed podziałem, tradycji bizantyjskiej i czasów Włodzimierza Wielkiego, księcia Rusi Kijowskiej. To właśnie Włodzimierz w 988 przyjął wraz ze swoimi poddanymi chrzest^[1]. W czasach Rusi Kijowskiej wiara chrześcijańska szybko rozpowszechniała się na terytorium całego państwa wnosząc olbrzymie zmiany na sposób życia jego mieszkańców. Rozwijała się kultura, literatura, szkolnictwo oraz duchowość.

Po 1054 roku, schizmie wschodniej, mianowani przez patriarchę bizantyjskiego kijowscy metropolici, zazwyczaj grecy z pochodzenia, zaczęli wносить stopniowo idee rozłamowe do Kościoła kijowskiego. Jednak świadomość jedności Kościoła ciągle jeszcze była mocna.

W XIII wieku Ruś Kijowska została zniszczona przez najazdy mongolskie, co spowodowało zahamowanie rozwoju kulturalnego i duchowego. Wiele dóbr kultury i sztuki zostało bezpowrotnie zniszczonych. Były również olbrzymie straty ludzkie. Kijów – stolica została splądrowana i spalona, a ludność wymordowana. 1240 rok przyjmuje się jako upadek Rusi Kijowskiej^[2].

Reaktywacji wielkości Rusi próbował książę Daniel (1201-1264), syn Romana Mściśławicza, tworząc państwo Rusi Halicko-Wołyńskiej. Popadł on jednak w zależność lenną od chanów tatarskich.

W roku 1253 Daniel został przez legata papieskiego Innocentego IV – Opizona koronowany na króla. Stolica Apostolska w ten sposób chciała dać dodatkowy oręż światu chrześcijańskiemu do powszechnej krucjaty przeciwko państwu osmańskiemu. Ze strony władcy Halicko-Wołyńskiego była to szansa uniezależnienia od ordy osmańskiej, która jednak ostatecznie się nie powiodła^[3].

Ostatnim władcą królestwa był książę [Bolesław Jerzy II](#), syn mazowieckiego księcia Trejdena, który by wstąpić na tron przyjął prawosławie. Jerzy II Trojdenowicz sprawował rządy w latach 1323-1340. Po jego śmierci we Włodzimierzu Wołyńskim, na skutek otrucia przez bojarów, w roku 1340 państwo halicko-wołyńskie przetrwało jeszcze do 1349, będąc przedmiotem rywalizacji Polski, Litwy i Węgier^[4].

W 1349 król Polski [Kazimierz III Wielki](#), po krwawych bojach przejął władzę nad [ziemią halicką](#) i chełmską, natomiast wołyńska część księstwa przeszła pod władanie [Litwy](#)[5].

Niesprzyjająca sytuacja polityczna na terenach podzielonej Rusi powodowała również stopniowy upadek Kościoła.

W latach 1439 – 1443 obradował Sobór florencki pod przewodnictwem papieża Eugeniusz IV. Wzięli w nim udział również wysłannicy Kościoła kijowskiego. Podczas sesji 6 lipca 1439 r. odczytano bullę unionis Graecorum (o jedności Greków) w dwóch językach: po łacinie i po grecku[6].

Podział polityczny ziem Ruskich doprowadził w 1448 roku również do podziału Metropolii Kijowskiej na północno – wschodnią część, która ogłosiła niezależność cerkwi moskiewskiej, tworząc ostatecznie w 1589 roku Patriarchat Moskiewski, roszcujący sobie prawo spadkowości po Metropolii Kijowskiej[7].

W 1453 roku nastąpił upadek cesarstwa bizantyjskiego. To ostatecznie spowodowało osłabienie Kościoła Prawosławnego na całym chrześcijańskim wschodzie.

Tęsknota za jednością i powszechnością kościoła na Rusi, jak również podniesienie Cerkwi z ruiny powodowały, że część hierarchii kościelnej znajdującej się w granicach Rzeczypospolitej zaczęła skłaniać się ku kościelnej unii, zapoczątkowanej na Soborze florenckim.

Pod koniec grudnia 1595 roku delegaci Soboru Kościoła kijowskiego uzgodnili w Rzymie 33 artykuły, które dawały gwarancję Cerkwi kijowskiej na zachowanie swojej tożsamości.

W październiku 1596 roku na synodzie w Brześciu Litewskim została ogłoszona unia Kościoła łacińskiego z Kościołem Kijowskim. Kościół Unicki, jak od teraz zaczęto nazywać Kościół Kijowski, w momencie powstania stał się jedynym legalnie działającym Kościołem ruskim na terytorium Rzeczypospolitej. Jednak już w 1607 roku Władysław IV ze względów politycznych i niepokoi podsycanych przez Księstwo Moskiewskie na wschodzie Rzeczypospolitej, a związanych z unią kościelną, zgodził się na ponowne przywrócenie prawosławnej metropolii kijowskiej.

Rozkwit Kościoła unickiego trwał do rozbiorów Rzeczypospolitej. Znaczna część Kościoła po rozbiorach znalazła się pod panowaniem Carycy Katarzyny II, która systematycznie zaczęła likwidować Cerkiew unicką, zmuszając równocześnie wiernych do przejścia na prawosławie w wydaniu rosyjskim. Z tego okresu pozostało wiele mogił pomordowanych unitów na terenach między innymi Podlasia (np. męczennicy Pratulinińscy)[8].

Po upadku powstania listopadowego, Car Mikołaj I decyduje o całkowitej likwidacji Kościoła unickiego, który poparł powstanie, na podległych sobie terenach.

Kościół unicki przetrwał jedynie w zaborze austriackim. To w Galicji od 1774 roku zaczyna funkcjonować nazwa „Kościół Greckokatolicki”, dla odróżnienia go od Kościoła

Rzymskokatolickiego. Podstawą rozróżnienia kościołów katolickich w cesarstwie austriackim stał się fakt przyjęcia wiary – z Grecji czy z Rzymu.

Okres II Rzeczypospolitej obfitował w rozwój Kościoła Grekokatolickiego. W województwach południowo – wschodnich, wierni stanowili nawet 70% ogółu ludności^[9]. W ramach państwa polskiego Ukraińcy stanowili prawie 14% ogółu ludności kraju^[10].

Wybuch II wojny światowej w 1939 roku spowodował ponowny podział Polski. Grekokatolicy znaleźli się w dwóch strefach okupacyjnych niemieckiej i sowieckiej. Władze radzieckie prawie od pierwszego dnia okupacji zaczęły likwidować Kościół Grekokatolicki. Aresztowano i rozstrzeliwano księży oraz wiernych, zamykano szkoły i wydawnictwa religijne, przestawały istnieć klasztory, zaczęły się zsyłki do syberyjskich gułagów śmierci, rekwirovano dobra kościelne^[11].

W strefie okupacji niemieckiej Kościół Grekokatolicki cieszył się względnym spokojem.

Po zakończeniu II wojny światowej i ponownej zmianie granic politycznych większość Kościoła Grekokatolickiego znalazła się w granicach ZSRR. Władze sowieckie od 8 do 10 marca 1946 roku zwołały tzw. „Synod Lwowski”, na którym formalnie doprowadzono do likwidacji Kościoła Grekokatolickiego i przyłączenia go do Kościoła prawosławnego. Każdego, kto temu się sprzeciwiał, aresztowano i zsyłano z długoletnimi wyrokami do syberyjskich obozów śmierci. Rozpoczął się więc 40-letni okres konspiracyjny dla Kościoła grekokatolickiego na terytorium ZSRR i jego państw satelickich^[12].

W komunistycznej Polsce, na działania władz skierowane przeciwko Kościołowi Grekokatolickiemu również długo nie trzeba było czekać. Już 22 lipca 1944 roku PKWN podpisał z marionetkowym rządem radzieckiej Ukrainy porozumienie o wzajemnej wymianie ludności. W latach 1944 – 46 deportowano ok. 500 000 ludzi, z czego ok. 60% stanowili grekokatolicy. W granicach nowego terytorium Polski pozostało jeszcze ok. 200 000 grekokatolików. Ludność tę postanowiono w ramach „Akcji Wisła”, wiosną 1947 roku przesiedlić na ziemie odzyskane w celu jej całkowitej asymilacji^[13].

W wyniku działań przesiedleńczych przestała istnieć Grekokatolicka Diecezja Przemyska oraz Apostolska Administracja Łemkowszczyzny, które znalazły się w granicach PRL-u. Biskupi przemyscy, obecnie błogosławieni, Józefat Kocyłowski wraz ze swoim sufraganiem biskupem pomocniczym Grzegorzem Łakotą zostali aresztowani, a następnie przekazani stronie radzieckiej, gdzie ponieśli, podobnie jak inni biskupi grekokatolicki, męczeńską śmierć^[14].

Również w PRL-u zaczął się więc okres prześladowania Kościoła Grekokatolickiego. Trwał on do 50-tych lat XX wieku, gdy to dzięki między innymi staraniom Prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego następuje stopniowe złagodzenie polityki represyjnej państwa w stosunku do grekokatolików. Nie bez wpływu na złagodzenie pozycji władz w stosunku do Kościoła grekokatolickiego miała śmierć Stalina i związana z tym odwilż polityczna lat 50-tych. Zmiana stosunku państwa do Ukraińców przejawiała się częściowo w możliwości powrotu

części wysiedlonych w ramach „Akcji Wisła” do swoich domostw na wschodzie Polski. Proces powrotów trwa do dnia dzisiejszego.

Odrodzenie Kościoła Greckokatolickiego w Polsce przypada jednak dopiero na lata 80-te i 90-te XX wieku. Odnowienie struktury hierarchicznej następuje 13 kwietnia 1991, gdy w przemyskiej katedrze ingres przyjmuje bp. Jan Martyniak[15].

W 1996 roku biskup przemyski otrzymuje pallusz metropolity. Następuje podział administracyjny na dwie diecezje: Archidiecezję Przemysko – Warszawską z siedzibą metropolity w Przemyślu, oraz Diecezję Wrocławsko – Gdańską z siedzibą biskupa we Wrocławiu. Podział administracyjny przebiega na Wiśle. Obecnie cały Kościół Greckokatolicki w Polsce liczy ok. 150 000 – 200 000 wiernych[16] i obejmuje całe jej terytorium.

Tworzenie struktur kapelańskich Kościola Greckokatolickiego w Straży Granicznej

Po upadku dążeń niepodległościowych Ukraińców w Galicji i na wschodzie Ukrainy oraz po podpisaniu pokoju Ryskiego między Polską a ZSRR, ok. 5 000 000 Ukraińców znalazło się w granicach II Rzeczypospolitej. Między oboma narodami, po niedawnym konflikcie, istniał olbrzymi brak zaufania, a nawet wrogość.

Wcielanie do wojska poborowych pochodzenia ukraińskiego, w znacznej mierze grekokatolików, stworzyło potrzebę powołania greckokatolickich struktur kapelańskich w Wojsku Polskim.

Opiekę duszpasterską nad wojskowymi [obrazdki greckokatolickiego](#) sprawowali odnośni kapelani tego obrazdki. Zależeli, pod względem kościelnym, od biskupa polowego, którego doradcą do spraw liturgicznych obrazdki greckokatolickiego był przy kurii biskupiej Wojska Polskiego dziekan obrazdki greckokatolickiego. Pod względem wykonania czynności kościelnych, kapelani [obrazdki greckokatolickiego](#) zależni byli bezpośrednio od dziekana danego okręgu korpusu[17].

Grekokatolicy należeli do jednego z czterech wyznań katolickich. Obrazdek grekokatolicki obejmował 8 parafii wojskowych: Jarosław, Kraków, Lwów, Łódź, Poznań, Przemyśl, Stanisławów, Warszawa[18].

Inaczej sytuacja wyglądała w strukturach Korpusu Ochrony Pogranicza. Tutaj większość żołnierzy wcielanych do KOP-u była pochodzenia, zazwyczaj, polskiego z zachodnich i centralnych regionów Polski. W okresie międzywojennym nie istniała więc potrzeba powoływania specjalnego kapelana greckokatolickiego dla tej struktury. Mogła ona jednak,

w razie potrzeby liczyć na wsparcie greckokatolickich kapelanów zatrudnionych w Wojsku Polskim.

Po II wojnie światowej i likwidacji przez władze komunistyczne Kościoła Greckokatolickiego oraz przesiedleniu ludności ukraińskiej na ziemie odzyskane, powołanie kapelana dla struktur Wojsk Ochrony Pogranicza jak również do Ludowego Wojska Polskiego, miało się z celami władz PRL-u.

Dnia 21 stycznia 1991 roku Ojciec Święty Jan Paweł II przywrócił w Polsce Ordynariat Polowy powołując jednocześnie Księdza Prałata Sławoja Leszka Głódzia na Biskupa Polowego Wojska Polskiego. Katedrą Polową Wojska Polskiego został ustanowiony dotychczasowy kościół garnizonowy pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Warszawie. Zgodnie z Dekretem Nuncjatury Apostolskiej w Warszawie Ordynariat Polowy rozpoczął swoje funkcjonowanie od dnia 31 stycznia 1991 roku. Konsekracja Biskupa Polowego odbyła się na Jasnej Górze dnia 23 lutego 1991 roku, a następnego dnia, 24 lutego tegoż roku Biskup Polowy odbył uroczysty Ingres do Katedry Polowej. Została zorganizowana struktura diecezjalna Ordynariatu Polowego na terenie całego kraju. Biskup Polowy utworzył Kurię Polową z siedzibą w Warszawie przy ul. gen. Michała Karaszewicza - Tokarzewskiego [19].

W ramach odnowionego Ordynariatu Polowego erygowano ponownie dekanat dla grekokatolików. W jego skład weszli: dziekan ks. Piotr Kryk, oraz kapelani – ks. Miron Michaliszyn, ks. Szwec Nadworny i ks. Dariusz Wowk. W latach następnych powołano na stanowisko dziekana ks. Bogdana Mischyszyna (2000 rok), na miejsce ks. P. Kryka, który został powołany na biskupa w Greckokatolickim Egzarchacie Niemiec i Skandynawii, ks. Bogdana Krubę do Marynarki Wojennej w miejsce ks. D. Wowka, który uległ ciężkiemu wypadkowi, ks. Roberta Rosę, ks. Lesława Bogdana Łyseka, ks. Bogdana Sytczyka.

Na podstawie Dekretu z dnia 28 marca 2001 roku w formacji Straży Granicznej, prawie po 10 latach od jej powstania, została utworzona parafia dla grekokatolickich funkcjonariuszy Straży Granicznej. Swoją duszpasterską opieką objęła ona w owym czasie grekokatolików pracujących w Straży Granicznej w całej Polsce.

Po uprzednim ukończeniu kursu oficerskiego w Centralnym Ośrodku Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie, 27 sierpnia 2001 roku, ks. kapelan J. Tarapacki został w Kętrzynie mianowany przez gen. Marka Bieńkowskiego na stopień podporucznika SG.

Oprócz codziennej posługi kapelańskiej, z kroniki wydarzeń wyłania się historia posługi Greckokatolickiego Kapelana Straży Granicznej (najważniejsze wydarzenia):

30.05.2002r. – nastąpiło uroczyste otwarcie odnowionego austriackiego cmentarza z I wojny światowej w Brylińcach koło Przemyśla. Msza święta otworzyła uroczystości otwarcia cmentarza, której przewodniczył ks. infułat Stanisław Zygarowicz. Cerkiew Greckokatolicką reprezentowali: Wikariusz Generalny Archidiecezji Przemysko – Warszawskiej ks. mitrat Eugeniusz Popowicz i ks. Jan Tarapacki – kapelan SG.

Łuck – Ukraina, marzec 2002r. Prace komisji granicznych Polski i Ukrainy przed podpisaniem protokołów o przebiegu linii granicznej między RP a Ukrainą.

25.09.2002r. – Hermanowice koło Przemyśla. Otwarcie i poświęcenie nowej strażnicy SG. Wstęgę przeciął Komendant Główny SG gen. Józef Klimowicz, oraz minister Spraw Wewnętrznych i Administracji Krzysztof Janik. Obecni Kapelani: Dziekan SG Z. Tuszyński, Prawosławny Kapelan SG J. Kadylak, Rzymskokatolicki Kapelan w Bieszczadzkim Oddziale SG A. Gut oraz Greckokatolicki Kapelan w BiOSG^[20] J. Tarapacki.

26.02.2007r. – uroczyste otwarcie i poświęcenie rozbudowanego drogowego przejścia granicznego Hrebenne – Rawa Ruska

Osobną kartę działalności Greckokatolickiego Kapelana SG w BiOSG stanowi posługa duszpasterska w stosunku do zatrzymanych obcokrajowców znajdujących się w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Przemyślu. Wspólnie z kapelanami innych Kościołów reprezentowanych w BiOSG zorganizowano kapliczkę do modlitwy dla zatrzymanych. W zależności od potrzeb jest w nim sprawowana posługa duszpasterska kapelana greckokatolickiego.

W dniu 15.12.2008r., został przyjęty nowy greckokatolicki kapelan SG ks. Dariusz Gliniewicz. Z chwilą przyjęcia zajął się on organizowaniem duszpasterstwa greckokatolickiego w Warmińsko – Mazurskim Oddziale SG. Swoją siedzibę ma w Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie.

W chwili obecnej w Straży Granicznej służy dwóch greckokatolickich kapelanów, którzy obsługują greckokatolickich funkcjonariuszy Straży Granicznej, dzieląc terytorium Polski w poprzek na dwie części: ks. Dariusz Gliniewicz obsługuje oddziały Straży Granicznej w części północnej, częściowo wschodniej, oraz zachodniej, zaś ks. Jan Tarapacki oddziały położone w części wschodniej, południowo – wschodniej oraz południowej. W razie potrzeby kapelani wzajemnie się uzupełniają i wspomagają.

Opracował: **Jan Tarapacki**, Kościół Greckokatolicki w Straży Granicznej, w: Straż Graniczna w XX-leciu istnienia 1991-2011 (materiały poseminaryjne), Koszalin 2011.

^[1] Por. Wikipedia, Włodzimierz wielki.

^[2] Por. Wikipedia, Ruś Kijowska.

^[3] Por. Wikipedia, Księstwo Halicko – Wołyńskie.

^[4] Tamże.

^[5] Por. tamże.

^[6] Por. Wikipedia, Sobór florencki 1439.

^[7] Por., Piotr Hanus, Kościół greckokatolicki, www.beskid-niski.pl.

^[8] Por. Wikipedia, Męczeństwo w Pratulnie.

^[9] Por., Piotr Hanus, Kościół greckokatolicki.

- [10] Por. , Wikipedia, II Rzeczypospolita, dwudziestolecie międzywojenne.
- [11] Por. Piotr Hanus, Kościół greckokatolicki...
- [12] Tamże.
- [13] Tamże.
- [14] Por. Historia Archidiecezji Przemysko - Warszawskiej, www.cerkiew.net.pl.
- [15] Перемиські Дзвони, № 4 Рік 1, стр. 2.
- [16] Por. Historia Archidiecezji Przemysko - Warszawskiej...
- [17] Por. www.katedrapolowa.pl/biskupstwapolowe.php
- [18] Por. Wojsko Polskie, struktury organizacyjne, wp39.struktury.net
- [19] Rys historyczny Duszpasterstwa Wojskowego w Polsce, [www.15sbwd. internetdsl.pl](http://www.15sbwd.internetdsl.pl)
- [20] *BiOSG - Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej*